

Artur Kacper Modliński
Uniwersytet Łódzki

Wpływ czynników ekonomicznych i rynkowych na formę samostanowienia narodów.

Poziom i forma samostanowienia jest obszarem zainteresowania nie tylko specjalistów zajmujących się naukami politycznymi, lecz także socjologów i ekonomistów. Globalizacja i wyzwania jakie niesie za sobą w zakresie tworzenia i funkcjonowania państwowości wymusza na badaczach poszukiwanie czynników, dzięki którym dana zbiorowość jest w stanie zapewnić sobie niezależność. W ich skład wchodzi między innymi uwarunkowania ekonomiczne i rynkowe, które są gwarantem zapewniającym społeczeństwu byt i niezależne funkcjonowanie. Bez odpowiednio funkcjonującej gospodarki państwa stają w obliczu problemów nie tylko natury finansowej, lecz także politycznej i społecznej, które prowadzą do dezintegracji i wewnętrznej entropii społecznej¹. Celem artykułu jest przedstawienie w jakich warunkach ekonomicznych i rynkowych zbiorowości społeczne, wchodzące w skład danego państwa, posiadające ściśle określone terytorium dążyć mogą do uzyskania niezależności. Określenie hipotetycznych scenariuszy opartych o czynniki ekonomiczne, w których zbiorowość będzie starała się o uzyskanie większej możliwości samo decydowania, pozwala na określenie pozycji geopolitycznej i rynkowej regionów najbardziej pretendujących do niepodległo-

¹ Entropia jest pojęciem pochodzącym z nauk ścisłych, oznaczającym brak harmonii, „bałagan”. Niski stopień entropii charakterystyczny jest dla społeczeństwa spójnego, o niskim stopniu polaryzacji.

ści / autonomii oraz na stworzenie kompleksowej analizy konsekwencji odłączenia terytorium od dotychczasowego państwa. Podstawowym wyzwaniem badawczym jest określenie negatywnych i pozytywnych skutków podziału państwa dla jego gospodarki. Dzięki temu władze centralne mogą stworzyć bilans zmiennych i na jego bazie stosować konkretne narzędzia finansowe i ekonomiczne pozwalające na dynamiczną i efektywną politykę strukturalną wobec zaistniałej sytuacji.

Państwo w sensie swej egzystencji nie ogranicza się jedynie do wspólnoty kulturowej lub społecznej, dającej legitymizację jego istnienia. Poszczególne regiony wchodzące w skład państwowości łączą liczne zależności stanowiące poprawnie funkcjonującą wspólnotę interesów. Do takiego zjawiska zaliczyć można powiązania finansowe, które są przyczyną zróżnicowania wewnątrzpaństwowego. Czynniki wpływającymi na nierównomierny rozdział zasobności regionów są między innymi:

- doświadczenia historyczne;
- zasoby naturalne;
- rozwój i rodzaj przemysłu;
- ekonomiczne powiązania z innymi państwami.²

Nie jest to jednak lista zamknięta, jako że w dobie globalizacji na bogacenie się lub ubożenie regionów wpływać mogą czynniki łączone, rozumiane jako oddziaływanie kilku z nich na ostateczny bilans ekonomiczny. Zależności gospodarcze mają bez wątpienia wpływ na kształt stosunków między wyodrębnionymi regionami, wchodzącymi w skład państwowości. Analizując możliwe studia przypadków wyodrębnić można trzy podstawowe zależności ekonomiczne, decydujące o kształcie funkcjonowania poszczególnych podmiotów.

Pierwszym możliwym do wyodrębnienia przypadkiem jest sytuacja, w której region wchodzący w skład państwowości próbuje osiągnąć status autonomii nie tylko ze względu na różnice

² M. N. Rothbard, *Man, Economy, and State: With Power and Market*, Londyn 2009, s. 1357-1360.

kulturowe, lecz także na wysoki poziom rozwoju gospodarczego. Szczególną potrzebę autonomii dostrzec można w przypadku, gdy bogaty region wchodzi w skład potencjalnie uboższego organizmu państwowego. W takiej sytuacji powszechnym jest, że wykorzystywany jest on przez państwo jako potencjalne zaplecze gospodarcze utrzymujące pozostałe, biedniejsze rejony. Za taki przykład przyjęło się uznawać Śląsk w Okresie Międzywojennym, jednak nie jest to dosłowne odwzorowanie przytoczonej klasyfikacji, jako że dysproporcje gospodarcze pomiędzy Śląskiem a II Rzeczpospolitą nie były na tyle wyraźne, aby móc sklasyfikować państwo jako szczególnie ubogie. Bez wątpienia jednak Śląsk pełnił istotne funkcje gospodarcze, wpływające na lepszy i bardziej dynamiczny wzrost państwa³.

Kontrastową sytuacją jest, gdy społeczność danego rejonu wyróżnia się kulturowo od reszty społeczeństwa kraju, w którego skład wchodzi i mogłaby uzyskać status autonomii, jednak ze względu na niekorzystne skutki ekonomiczne nie jest skłonna do występowania w takiej roli, a tym bardziej do uzyskania całkowitej niezależności.

Trzecia sytuacja przypominać może państwo klasyfikowane jako konfederację. W tym przypadku regiony autonomiczne decydują się na funkcjonowanie w jednym organizmie państwowym przede wszystkim ze względu na fakt, że zdają sobie sprawę o większym potencjalnie konkurencyjności gospodarczej działając w ramach jednego państwa. Przyjęło się uważać, że w przypadku takiej organizacji państwowej, regiony autonomiczne nie mają intencji do zrywania z istniejącym porządkiem, gdyż miałyby to negatywne skutki natury ekonomicznej. Za przykład uznać można Katalonię i Hiszpanię wraz z potencjalnymi stratami gospodarczymi dla tej pierwszej w przypadku odłączenia od centrum i znalezienia się poza strukturami Unii Europejskiej⁴.

³ W. Marcoń, *Autonomia Śląska 1922-1939*, Toruń 2009, s. 24-36.

⁴ L. Castro, *What's up with Catalonia?: The causes which impel them to the separation*, Ashfield 2013, s. 31-39.

Przez rozerwanie rynku rozumieć należy odłączenie terytorium autonomicznego od jego dotychczasowego centrum. W ramach analizy ekonomicznej wyróżnić można pozytywne i negatywne skutki takiej decyzji. Jak zostało już wcześniej wspomniane region autonomiczny, który jako samoistny organizm państwowy byłby mniej konkurencyjny gospodarczo aniżeli jako część dotychczasowej struktury, wyrażać będzie mniejszą gotowość do samostanowienia, niż region bogatszy od centrum.

Rozerwanie rynku dla regionu uboższego może oznaczać dodatkowe cła oraz podatki w przypadku eksportu i importu. Stosunki między państwami, z których jedno z nich zdecydowało się na opuszczenie dotychczasowej struktury, mogą ulegać pogorszeniu. Skutkiem tego może być zaostrenie polityki gospodarczej, wpływającej w znaczący sposób na sytuację ekonomiczną dwóch stron. Do zilustrowania takiej sytuacji posłużyć może studium przypadku Serbii i Czarnogóry po rozdzieleniu na dwa osobne organizmy państwowe.

Z drugiej strony w przypadku, gdy wyodrębniona jednostka jest bardziej zasobna od dotychczasowego centrum, istnieje możliwość jeszcze dynamiczniejszego rozwoju gospodarczego ze względu na brak konieczności wspierania rejonów słabiej rozwiniętych. Staje się to w takim wypadku poważnym impulsem do zabiegania o możliwość samostanowienia.⁵

Region dążący do uzyskania autonomii bądź całkowitej niezależności musi również liczyć się z konsekwencjami rynkowymi obranej polityki. Firmy, które posiadały fabryki na odłączonym terytorium, w obliczu zwiększenia kosztów o cła i nowe podatki, będą bardziej skłonne do przenoszenia zakładów na teren państwa rodzimego. Nie sposób oszacować w sposób hipotetycz-

⁵ Za przykład służyć może wspomniana wcześniej Serbia oraz Czarnogóra. Ta ostatnia po odłączeniu buduje swój wizerunek jako państwo pro turystyczne, a w obliczu braku zobowiązań w stosunku do Serbii pozostającej bez dostępu do morza, morze korzystać w pełni z gospodarki turystycznej.

ny, jakich strat może spodziewać się nowe państwo bądź autonomia.

Wartym zauważyć jest jednak łańcuch zależności gospodarczych takiego postępowania. Przenoszenia fabryk i zakładów pracy do innego państwa to nie tylko spadek dochodów budżetowych oraz PKB, lecz również kurczenie rynku pracy i szereg problemów natury społecznej, które prowadzą do załamывwania niezależności i szukania pomocy ze źródeł zewnętrznych.⁶

W takiej sytuacji konieczne jest przygotowanie kompleksowej analizy ekonomicznej przed podjęciem próby usamodzielnienia się. Uznanie motywów kulturowych za jedyne bodźce do samostanowienia jest błędnym kołem prowadzącym nie tylko do naruszenia dotychczasowego ładu, lecz także do pogłębiania i tworzenia nowych problemów. Ideologizacja motywów politycznych co do poziomu samostanowienia wydaje się być nieracjonalna i może prowadzić do destabilizacji społeczno-gospodarczej danego terytorium.

Skutki rozerwania rynku pomiędzy dwoma podmiotami powinny być analizowane w oparciu o kompleksowe czynniki. Dotychczasowe centrum powinno przede wszystkim rozpoznawać zmienne i dynamicznie na nie reagować. Jedne z ważniejszych elementów, które powinny być wzięte pod uwagę to ilość ludności jaką państwo traci w przypadku odłączenia terenu, ich udział w dotychczasowym PKB, procent generowanego dochodu, struktura finansowania pomocy z budżetu centralnego, pozyskiwane z terenu zasoby i ich udział w eksporcie. Rozpoznanie zmiennych jest pierwszym krokiem, które dotychczasowe centrum powinno dokonać po utracie części terytorium w każdym przypadku (nie tylko w wyniku pokojowego odłączenia).⁷

Następnie niezbędnym jest określenie, jak zmienna wpływa na funkcjonowanie państwa. Spadek liczby ludności nie musi

⁶ A. Leon-Guerrero, *Social Problems: Community, Policy, and Social Action*, Londyn 2013, s. 8-12.

⁷ J. A. Scholte, *Globalizacja*, Sosnowiec 2006, s. 332-335.

mieć negatywnych konsekwencji w wymiarze ekonomicznym. Jeżeli odłączone terytorium było zasobne ludnościowo, jednak nie generowało ono proporcjonalnie wysokich dochodów co pozostałe regiony to ogólna sytuacja gospodarcza państwa nie musi ulegać pogorszeniu. Jeśli przyjmie się, że z budżetu centralnego zasilany był odłączony region, to w przypadku jego braku, środki te można wykorzystać w inny, bardziej aktywny sposób.

Jak wynika z powyższych rozważań w sytuacji odłączenia części terytorium państwa niezbędny jest kompleksowy bilans, definiowanie zmian oraz określenie ich wpływu na bieżącą sytuację ekonomiczną i społeczną państwa. Kolejnym krokiem staje się dynamiczne reagowanie, przez które rozumieć należy dostosowanie narzędzi ekonomiczno-finansowych do wykrytych problemów i kontynuowanie takiej polityki aż do osiągnięcia stabilności nowej struktury.⁸

Badania nad geopolityką wskazują na istotne znaczenie zasobów naturalnych w kształtowaniu potęgi regionu, państwa. Czynniki ekonomiczne wymieniane są obok potencjału demograficznego i militarnego jako jedna ze składowych w badaniu siły państwa (potęgonomia) i mierzenia jej (potęgometria), co uwzględniane jest w pracach profesora Mirosława Sułka⁹. Powyższe czynniki prowadzą do zwiększenia konkurencyjności i chęci do samostanowienia zbiorowości, wchodzących w skład bogatego regionu. Za atrakcyjne gospodarczo tereny, wpływające korzystnie na gospodarkę państw w Unii Europejskiej uznać można m.in.:

⁸ Przedstawiony model jest hipotezą autora na temat gospodarczych skutków i metod przekształcania strukturalno-finansowego państwa po odłączeniu części jego terytorium. Częściowe wytłumaczenie rozpadu państwa z uwzględnieniem mechanizmów ekonomicznych zostało zawarte w książce „Zaginione królestwa” Normana Davisa. Autor artykułu nie utożsamia jednak odłączenia terytorium z upadkiem państwa, a w związku z brakiem publikacji oraz badań na temat zjawiska, przyjmuje się twierdzenie za hipotezę.

⁹ Z. Lach, *Geopolityka. Elementy teorii, wybrane metody i badania*, Częstochowa 2010, s. 57-68.

- Północno-wschodnią Szkocję
- Bremę
- Wyspy Alandzkie
- Hamburg¹⁰

Zauważa się, że tereny generujące większy zysk od pozostałych składowych państwa cechują się większym stopniem deklarowanej niezależności. Staje się tak dlatego, że w swoim otoczeniu odgrywają kluczową rolę, zdając sobie sprawę ze swych strategicznych pozycji. Oczywistym jest, że większy stopień niezależności Bremy czy Hamburga (poprzez wydzielenie miasta) od innych metropolii nie wpływa na wzrost chęci odłączenia się od Niemiec, a jest w tym przypadku jedynie najbardziej korzystną formą istnienia w ramach pewnej wspólnoty. Same miasta również mogą dążyć do niezależności w wyniku strategicznej pozycji geopolitycznej bądź ekonomicznej. Z doświadczenia historycznego możemy wymienić Niezależne Miasto Gdańsk (pomijając relację zewnętrzną z sąsiadami) oraz Monako, którego państwowość bazuje przede wszystkim na strukturze ekonomicznej oraz ciągłości historycznej. Bez możliwości zapewnienia sobie finansowania, które opiera się o markę i wizerunek miejsca charakteryzowanego jako światowa stolica luksusu, Monako stałoby się bez wątpienia kolejnym francuskim miastem na Lazurowym Wybrzeżu¹¹.

W przypadku analizy ubogiego centrum rozważyć należy także wpływ czynników psychologicznych na decyzje o samostanowieniu. Wspólnota mieszkająca na terytorium zasobniejszym od pozostałych części państwa, zobligowana do finansowego ich

¹⁰ Na podstawie: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-13032012-AP/EN/1-13032012-AP-EN.PDF (dostęp 05.09.2013)

¹¹ Ingo Böbel, *Monaco 2029 economic strategy* Affiliate of the MOC Network at the "Institute for Strategy and Competitiveness", dostęp: http://ibobel.pbworks.com/f/MONACO+2029+ECONOMIC+STRATEGY+1+_1_+Jan+2010+sans+logo.pdf (4.10.2013)

wspierania poczuwa frustrację spowodowaną przekonaniem o ekonomicznej stracie i wykorzystywaniu.

W świadomości społecznej takiej grupy rodzi się chęć uniezależnienia i przekonanie o lepszej pozycji w przypadku samo decydowania o sobie. Choć wydawać się może, że ekonomia jest w stanie zapewnić całkowitą niezależność, w rzeczywistości na proces przetrwania wpływa więcej czynników, jak choćby wspomniane wcześniej położenie geopolityczne. Bogaty region, o małej powierzchni i potencjale militarnym nawet w przypadku posiadania prężnej gospodarki i znacznej odmienności kulturowej może być chętnie podbity przez inne państwo motywowane czystym rachunkiem zysku.¹²

Z przedstawionego zestawienia wynika, że regiony bogate nawet mając szansę na uzyskanie niezależności, nie zawsze decydują się na to ze względu na liczne czynniki zewnętrzne, spośród których wymienić warto słabą pozycję militarną i demograficzną. Ekonomia jest ważnym czynnikiem i motywatorem wpływającym na uniezależnienie podmiotów, jednak w obliczu innych zależności nie stanowi gwaranta jej utrzymania.

Kolejnym analizowanym przypadkiem jest sytuacja, w której region odróżniający się kulturowo od reszty państwa, mający szansę na uzyskanie autonomii bądź niepodległości, nie decyduje się na taki krok ze względu na potencjalne straty natury gospodarczej. W ramach transakcji związanej rozpatrywane mogą być dwa przypadki:

1. gdy region mogący uzyskać większą niezależność jest uboższy od reszty terytorium państwa;

¹² Losy państwa z przytoczonego przykładu zależą od ogólnej sytuacji międzynarodowej oraz sytuacji w regionie. Uznać należy, że państwa o ustroju demokratycznym nie będą starały się zniszczyć takiej państwowości, a ewentualnie wpływać na nią metodami pokojowymi. W przypadku, gdy sąsiadami takiego państwa są podmioty autorytarne lub totalitarne to uznać należy, że prawdopodobność zdobycia regionu w formie agresji wzrasta.

2. gdy zarówno region mogący uzyskać pewne formy autonomiczne jak i państwo, w którego skład wchodzi region cechują się podobnym stopniem zubożenia.

W rozważanych przykładach celowo używane jest określenie „regionu ubogiego”. Jeżeli zarówno państwo jak i region starający się o autonomię określone zostałyby jako zamożne, forma „transakcji wiązanej” nie mogłaby z definicji zaistnieć. Za główną przyczynę nieodłączania się regionu uznaje się bowiem potrzebę zbiorowości do uzyskiwania wsparcia ze strony władz centralnych. Region, który nie ma ekonomicznych zdolności utrzymania swych mieszkańców i zapewnienia im warunków do samostanowienia, nie będzie w stanie funkcjonować bez pomocy zewnętrznej, a bez potencjału gospodarczego czy strategicznej pozycji geopolitycznej nie będzie również atrakcyjnym podmiotem dla potencjalnych sojuszników. Strategiczna pozycja geopolityczna może mieć wielokrotnie większe znaczenie w podmiotowości prawnej regionu, niż jego pozycja ekonomiczna. Przykładem może być Islandia czy Dania, które nawet jeśli nie posiadałyby potencjału ekonomicznego, byłyby chronione przez sojuszników ze względu na ich kluczowe położenie w Europie.

Regiony uboższe nie dążą do uzyskania niezależności również ze względu na opinię społeczną swoich mieszkańców. Znaczne pogorszenie jakości życia podważyłoby legitymizację nowych władz i stworzyło zjawisko polaryzacji politycznej, co po raz kolejny udowadnia jak ściśle związki łączą ze sobą dynamikę ekonomii i socjo-politykę.

Przytoczona w ogólnej kategoryzacji sytuacja, w której regiony decydują się na tworzenie jednolitej struktury opisać można jako „siłę wspólnoty”.

Najczęstszą przyczyną poświęcania własnej niezależności kosztem tworzenia jednolitego organizmu państwowego jest potencjał, jaki z takiego tworu wynika. Swoista wspólnota interesów wpływa jednolicąco na procesy państwowotwórcze. Szczególnym czynnikiem odzwierciedlającym zgodę na poświęcenie niezależności jest społeczna świadomość zwiększenia swej siły poprzez

współpracę w grupie, nawet odrębnej kulturowo i historycznie. Z psychologicznego punktu widzenia jednostki społeczne przedkładają stabilność i potencjał ekonomiczny (także w formie indywidualnej, jako że bogacenie wspólnoty powinno oznaczać wzrost dochodów mieszkańców) nad samostanowieniem.

Siła wspólnoty może przybierać wiele różnych form egzystencjonalnych. Z jednej strony mogą być tworzone sojusze i organizacje międzynarodowe (częstsze w przypadku wysokich różnic kulturowych, formy regionalizmów) jak Unia Europejska, LAFTA (od 1980 - Stowarzyszenie Integracji Ameryki Łacińskiej)¹³. Z drugiej strony mogą być tworzone swoiste struktury państwowe. Perspektywa historyczna pozwala wyróżnić tu formę konfederacji, rozumianą jako proces tworzenia grupy państw bądź innych podmiotów o charakterze politycznym dla osiągnięcia wspólnych celów, przy zachowaniu równowagi obowiązków i praw¹⁴. Wśród teoretyków istnieje wątpliwość co do takiej klasyfikacji formy federacyjnej ze względu na odmienną procedurę jej tworzenia i funkcjonowania.

Za klasyczny przykład siły wspólnoty służyć może Hiszpania, która składa się z 17 wspólnot autonomicznych, tzw. *Comunidades Autónomas*. Charakterystycznym dla tej struktury jest historyczny proces jednoczenia, jako że wspólnoty te były mniej lub bardziej niezależnymi królestwami, księstwami o różnych doświadczeniach historycznych, posługujące się odmiennymi językami a także charakteryzujące się różnym stopniem potencjału gospodarczego. Ze względu na ich geograficzne położenie i bezpośredni „dostęp do Afryki/Europy” stawały w obliczu zagrożenia zewnętrznego¹⁵. Fragmentaryzacja wpływała na słabość nie tylko

¹³ C. Furtado, S. Macado, *Economic Development of Latin America: Historical Background and Contemporary Problems*, Cambridge 2003, s. 231-234.

¹⁴ M. Sobczyński, *Państwa i terytoria zależne. Ujęcie geograficzno-polityczne*, Toruń 2006, s. 101-103.

¹⁵ D. Nohlen, A. Hildenbrand, *Spanien: Wirtschaft - Gesellschaft - Politik. Ein Studienbuch*, Wiesbaden 2004, s. 279-283.

poszczególnych regionów, lecz całego Półwyspu Iberyjskiego. Ujednolicenie struktury stało się szansą na zwiększenie potencjału gospodarczego i militarnego.

Dzięki niej Hiszpania aż do początków XVII wieku uchodziła za najpotężniejsze mocarstwo na świecie, którego kulturowe dziedzictwo widoczne jest do dzisiaj¹⁶.

Przed podobnymi wspólnotami stoi jednak wiele problemów natury wewnętrznej, a odmienności kulturowe poszczególnych regionów wpływają wielokrotnie na destabilizację wspólnoty. W przypadku Hiszpanii szczególnie Katalonia oraz Kraj Basków mogą służyć jako przykład regionów „problemowych”. Z jednej strony społeczeństwo je zamieszkujące podzielone jest co do opinii na temat oddzielenia od Hiszpanii (co samo w sobie tworzy dychotomiczność, sprzeczność interesów). Z drugiej zaś poprzez akty terroru (baskijska ETA) wpływa demotywująco na pozostałe regiony obawiające się eskalacji przemocy w przypadku trwania w jednolitej strukturze¹⁷.

W rzeczywistości analizując zależności pomiędzy np. Katalonią a pozostałą częścią Hiszpanii warto zauważyć, że istnieje tu dualizm interesów. Z jednej strony Hiszpania korzysta na rozwoju turystyki oraz marki miejsca Barcelony, która przyciąga każdego roku miliony odwiedzających z całego świata.

Z drugiej strony Katalonia, będąc częścią Hiszpanii należy do Unii Europejskiej, korzystając z dobrodziejstw wolnego rynku i jego wpływu na rozkwit turystyki¹⁸. Siła wspólnoty bazuje przede wszystkim na potencjale ekonomicznym i militarnym, które wpływają na zasadność rezygnacji z całkowitego prawa do samo-

¹⁶ J. Skodlarski, R. Matera, *Gospodarka światowa. Geneza i rozwój*, Warszawa 2004, s. 85-88.

¹⁷ P. Woodworth, *Dirty War, Clean Hands: ETA, the GAL and Spanish Democracy*, Cork 2001, s. 230-239.

¹⁸ D. Nohlen, A. Hildenbrand, *Spanien: Wirtschaft - Gesellschaft - Politik. Ein Studienbuch*, Wiesbaden 2004, s. 80-85.

stanowienia celem stabilności i wzrostu dochodów mieszkańców¹⁹.

Metoda tworzenia scenariuszy wykorzystywana jest powszechnie w próbach prognozowania sytuacji społeczno-gospodarczej. W artykule przedstawione zostały trzy hipotetyczne przykłady z wykorzystaniem tej metody, obrazujące zależności między potencjałem ekonomicznym państwa i regionu oraz jego dążeniami do uzyskania niezależności, bądź zrzeczenia się jej. Na podstawie materialnej zasobności danej zbiorowości (w ujęciu społecznym i terytorialnym) dokonany został podział na ubogie lub zamożne centrum oraz bogaty bądź ubogi region o potencjale do samostanowienia. W oparciu o taką kategoryzację uznano za możliwe trzy scenariusze wpływu gospodarki na niezależność regionu:

1. bogaty region dąży do odłączenia od uboższego centrum w wyniku strat ekonomicznych płynących ze wspólnoty;
2. zbiorowość zamieszkująca określone terytorium, uboższa od państwa którego jest częścią, posiadając wszystkie atrybuty na podstawie których mogłaby uzyskać niezależność, nie dąży do zmiany sytuacji ze względu na potencjalne straty gospodarcze wynikające z rachunku ekonomicznego;
3. regiony będące zamieszkiwanymi przez osobne zbiorowości, mogące same decydować o działaniach swych państw decydują się na działania zbiorowe (w tym wspólną państwowość) ze względu na większy potencjał ekonomiczny i militarny wynikający z takiej współpracy.

Jak wynika z powyższej kategoryzacji analiza gospodarcza i rachunek ekonomiczny są jednymi z podstawowych narzędzi, na podstawie których zbiorowości powinny podejmować decyzję o formie swego istnienia i stopniu samostanowienia. Doświadczenia historyczne oraz poczucie odrębności kulturowej są czynni-

¹⁹ J. Rymarczyk, *Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze*, Warszawa 2010, s. 288-290.

kami ważnymi z punktu widzenia społecznych potrzeb, jednak bez odpowiedniego zorientowania na sytuację gospodarczą mogą nie gwarantować sukcesu społeczności w obliczu problemów wynikających z pozycji geopolitycznych oraz wewnątrzpaństwowych.